

ISSN 2010-720X

ILIM HÁM JÁMIYET

FAN VA JAMIYAT

2024 (№5/2)

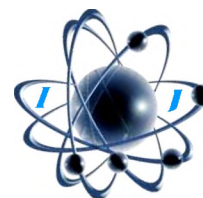
ISSN 2010-720X

2004-jildin mart ayidan boshlab shuğa basladı

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI
BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR
MINISTRILIGI**

**ÁJINIYAZ ATÍNDAGÍ NÓKIS MÁMLEKETLIK
PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTI**

ILIM hám JÁMIYET

Ilimiy-metodikaliq jurnal

Seriya: Pedagogika ilimleri. Psixologiya ilimleri

**Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat
pedagogika instituti**

FAN va JAMIYAT

Ilmiy-uslubiy jurnal

Seriya: Pedagogika fanlari, Psixologiya fanlari

**Нукусский государственный педагогический
институт имени Ажинияза**

НАУКА и ОБЩЕСТВО

Научно-методический журнал

Серия: Педагогические науки, Психологические науки

**Nukus State Pedagogical Institute
named after Ajiniyaz**

SCIENCE and SOCIETY

Scientific-methodical journal

Series: Pedagogical sciences, Psychological sciences

№5/2

Shólkemlestiriwshi: Ájiniyaz atındaǵı Nókis
mámleketlik pedagogikalıq institutı hám jurnal redakciyası jámaáti
Shólkemlestiriw komiteti bashǵı: QODIROV Q. – NMPI rektori w.w.a.
Bas redaktor: PAZÍLOV A.

REDKOLLEGIYA AǴZALARÍ

ps.i.d., prof. **Abdirasulov R.** (Jizzax);
 ps.i.k., prof. **Elmuratova A.** (Nókis);
 f.i.d., prof. **Galiullina G.R.** (Rossiya);
 p.i.d., prof. **Xodjaniyazov S.** (Urgench);
 p.i.k., doc. **Jumabaev N.** (Nókis);
 p.i.d., doc. **Jumasheva G.** (Nókis);
 f.i.d., prof. **Ibragimov Yu.** (Nókis);
 f-m.i.f.d. (PhD), doc. **Kalxanov P.** (Nókis);
 f.i.k., prof. **Kochanov Q.** (Nókis);
 p.i.d. (DSc), doc. **Qodirov Q.A.** (Nókis);
 p.i.d. (DSc), prof. **Qarlibaeva G.** (Nókis);
 f.i.d. (DSc), doc. **Qurambaeva G.** (Toshkent);
 f.i.d. (DSc), doc. **Qurbaniyazov G.** (Nókis);
 p.i.d.(DSc),prof.**Qurbaniyazova Z.** (Nókis);
 p.i.k., doc. **Makovchuk A.V.** (Minsk);
 p.i.k., doc. **Mamirbaeva D.** (Nókis);

f.i.f.d., prof. **Moon Hee Cho** (AQSh);
 f.i.d., aǵa il.xız. **Najimov P.** (Nókis);
 p.i.k., prof. **Nauruzbaeva A.** (Nókis);
 f.i.d., prof. **Nurjanov P.** (Nókis);
 p.i.k., prof. **Pazilov A.** (Nókis);
 p.i.d. (DSc), prof. **Pazilova M.** (Nókis);
 f.i.b.f.d., prof. **Pedakar P.** (Turkiya);
 f.i.d. (DSc), doc. **Pirniyazova A.** (Nókis);
 f.i.d. (DSc), prof. **Salqınbay A.** (Almata);
 p.i.k., doc. **Tajieva A.** (Nókis);
 p.i.k., prof. **Tlegenov A.** (Nókis);
 p.i.d., prof. **Utebaev T.** (Nókis);
 p.i.k., doc. **Vaxobov A.** (Tashkent);
 p.i.k., doc. **Yakovlena E.A.** (Minsk);
 p.i.d., prof. **Yusupov Q.** (Nókis);

D.Dogarova - juwaphı xatker
Z.Xodjekeeva - korrektor
N.Allamuratova - operator

Juwaphı redaktorlar:
 f.i.k., doc. **S.Matyakupov** – ózbek tili boyınsha
 f.i.d. (DSc), doc. **G.Kdirbaeva** – rus hám inglis
 tilleri boyınsha
Q.Biysenbaev – qaraqalpaq tili boyınsha

Jámiyetlik máslahátshiler:

p.i.d. (DSc), doc. **Abilova G.** (Nókis);
 b.i.d., prof. **Reimov P.** (Nókis);
 f.i.d. (DSc), doc. **Qazaqbaev S.** (Nókis);
 f.i.d., prof. **Keruenov T.** (Nókis);
 b.i.d., prof. **Mambetullaeva S.** (Nókis);
 p.i.d. (DSc), doc. **Matjanov N.** (Nókis);
 ps.i.d. (DSc), prof. **Utebergenov M.** (Nókis);

Jurnal 1992-jıldan «Qaraqalpaqstan muǵallımı» atamasında shıǵarıla baslaǵan. 2004-jıldı «Ilim hám jámiyet» atamasına ózgerilip, 01-022-sanlı gúwalıq penen Qaraqalpaqstan Respublikası Baspasóz hám xabar agentligi tárepinen dizimge alınǵan.

2020-jılı 07-avgustta Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administracyası janındaǵı xabar hám ǵalaba kommunikacyalar agentligi tárepinen qayta dizimge alınıp, 1098-sanlı gúwalıq berilgen.

«Ilim hám jámiyet» jurnalı Ózbekstan Respublikası Ministirler kabineti janındaǵı Joqarı Attestaciya Komissiyası kollegiyasınıń qararı menen tómende kórsetilgen pánler boyınsha ilim doktori dárejesin alıw ushın maqalalar járiyalanıwı tiyis bolǵan ilimiy basılımlar dizimine kirgizilgen:

- 01.00.00 – fizika-matematika ilimleri;
- 03.00.00 – biologiya ilimleri;
- 05.00.00 – texnika ilimleri;
- 07.00.00 – tariyx ilimleri;
- 10.00.00 – filologiya ilimleri;
- 11.00.00 – geografiya ilimleri;
- 13.00.00 – pedagogika ilimleri;
- 19.00.00 – psixologiya ilimleri.

usınday jaslıq sınavlarına duwshar bolğan studentke tórt jıl dawamında mehribanlıq etetuǵın, ruwxıy dunya qarasında ózine hámmeden jaqın ustazı. Usınday tásirshen, ómirdiń eń áhmiyetli basqırında studenttiń ruwxıy dunyasında, kózqarasında «biziń ustaz» bolıp basqalardan ózgeshe, bir ómir móhirlenip qalıwı hár bir jigit-qızdıń jámiyette múnásip insan bolıwına tımsal bolǵanlıǵı bolsa kerek [3].

Erkin hám azat Watanımız perzentlerin keleshegi párawan jámiyet qurıw jolında olardıń bilim tárbiyasın jetilistiriw, hár qanday jat illetlerden saqlaw búgingi kúnde áhmiyetli mashqalaga aylanıp, bul jolda máriypetli, ziyalı-ustazlardıń tálim-tárbiyalıq xızmetiniń joqarı dárejede ekenligi baslı másele bolıp kalmakta. Danışpanlar aytadı: «Tárbiyashı-ustaz bolıw ushın aldın basqalardıń aqıl-oyın óstiriw, ilim-bilim bulagınan qandırıw, shın mánistegi puqara etip jetistiriw ushın eń aldın, tárbiyashınıń ózi usınday talaplarga juwap beriwi, joqarı adamgershilik pazyletlerge iye bolıwı kerek»-degen edi.

Qaysı dáwirde bolmasın pedagog, bul jańa jámiyet ótetuǵın, bilim-tárbiya, ustaz-shákirtlik dástúrlerin úlken áwladtan jańa áwladqa izbe-iz, turaqlılıq hám

juwapkershilik penen jetkerip, dawam ettirip otıratuǵın hár bir jańa áwlad kelesheginin jol basshısı bolıp sanaladı. Házirgi zamannıń eń ótkir, juwapkerli hám keń bilimlerde iye bolǵan joqarı oqıw ornı pedagog-alımları barlıq ájayıp pazyletlerge iye bolıwı, joqarı adamgershilik kózqarastan turıp student jaslardıń hár tárepleme kamal tabıwına, milletler aralıq tuwısqanlıq qarım-qatnas ruwxında tárbiyalanıwına, siyasiy hám huquqıy jaqtan hesh kimnen kem bolmawına, salamat áwlad bolıp jetilisip, el maqtanıshı bolıwına hám minnetli, hám juwapker ekenin jaqsı sezinedi. Ullı danışpan Sokrattıń: «Jaslar miywe aǵashına usaydı, qáytıp eksenı solay kógeredi, meniń aqıl-kehesimdi kewlillerine tasqa basılǵan mór sıyaqlı qabıl etedi, sonlıqtan men olardıń tárbiyasına kóbirek kewil beremen»-degen tereń oyli pikirleri búgingi kúnde, jańa mániste, jańa mazmunda turmısta tastıyıqlanıwın tappaqtı[2].

Hár kúni, hámme waqıt student jaslardıń jámiyetlik ortalıqta jeke sıpatın, ruwxıy salamatlıǵın, fizikalıq kúsh-quwatı hám keń dunya qarasın rawajlandırıw hám bekkemlew ustaz-pedagogtıń tárbiyalıq jumısınıń baslı baǵdarı, bilimlendiriwdiń úziksiz dawamı bolıp turadı.

Ádebiyatlar

1. Qosnazarov K., Pazılov A., Tilegenov A. Pedagogika. Sabaqlıq. –Nókis: 2009.
2. Abdimuratov P.S. Ўzbekistonda ta'lim-tarbiyaning milliy-ma'naviy asoslari. -N.: "Qaraqalpaqstan", 2016.
3. Azizxodjaeva N.N. Wqıtuvchi mutaxassisligiga tayyorlash texnologiyasi. –T.: 2000.
4. Abdimuratov P.S. Muǵallim keleshek tárbiyashısı. -N.: 2023.

REZYUME. Maqolada talabalarnı ma'naviy va axloqiy tarbiyalashning mohiyati haqida so'z yuritilib, insonni ijtimoiy qadriyat sifatida o'rganish, ajdodlarimiz merosini boyitish va rivojlantirish yo'llari tadqiq qilinadi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются нравственное и эстетическое воспитание личности, изучение личности как социальной ценности, обогащение и развитие нравственного наследия предков.

SUMMARY. The article deals the esthetic and moral education of a person, the study of a person as the social wealth, developing and enlarging moral value of ancestors.

KREDIT-MODUL TIZIMI SHAROITIDA BO'LAJAK GEOGRAFIYA O'QITUVCHILARIGA MUSTAQIL TA'LIMNI SAMARALI TASHKIL ETISH VOSITALARI

O.U.Abdimurotov – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Tayanch so'zlar: geografiya, kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, axborot texnologiyalari.

Ключевые слова: география, кредитно-модульная система, самостоятельное обучение, педагогическая технология, интер-активные методы, информационные технологии.

Key words: Geography, credit-module system, independent education, pedagogical technology, interactive methods, information technologies.

Kirish. Olib borilgan tahlillar natijasida, hozirgi kunda oliy ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilarning asosiy qismi mustaqil ta'lim jarayonini tashkil etishning an'anaviy, ya'ni ilgari qo'llanilgan usullarini yaxshi o'zlashtirib olishgan (referat, esse, mustaqil ish), lekin ular mustaqil ta'limni samarali tashkil etishning yangi metod va vositalaridan yetarli darajada foydalanmayaptilar. Ya'ni mustaqil ta'lim jarayonini aynan kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirish, mashg'ulotlarini loyihalash, AKT laridan va internet tarmog'idan ta'limiy maqsadlarda foydalanish, rolli o'yinlar, amaliy o'yinlar, kompyuter o'yinlari, mustaqil bilim olish va boshqa interfaol usullar talabalarda kasbiy-pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish samaradorligini oshiradi.

Mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalari kredit-modul tizimga o'tganligi tufayli o'quv jarayonida kompetentlikning shakllangan darajasi va mazmuni bo'yicha bitiruvchiga qo'yiladigan talablarni tubdan o'zgartirmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida fanlardan Davlat ta'lim standarti talabalarining egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, hozirgi kunda fanlarni o'qitish samaradorligini oshirish hamda xalqaro talablarga moslashtirish maqsadida mustaqil ta'limga auditoriyadan (ma'ruza, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlaridan) kam bo'lmagan miqdorda soat ajratilgan. Shuning uchun bugungi kunda jamiyatni rivojlanishida ijodiy ongli pozitsiyaga va barcha

o'zgarishlarga moslashuvchan shaxsni tarbiyalash uchun oliy ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish tizimini takomillashtirishni taqozo etadi. Oliy ta'lim muassasalarida tahsil oluvchi talabalar turli manbalardan bilim olish, olingan ma'lumotlarni tizimlashtirish va muayyan ishlab chiqarish holatini baholash uchun ma'lum qobiliyat va ko'nikmalarga ega bo'lishlari muhim ahamiyatga ega [1]. Bunday ko'nikmaning shakllanishi butun o'qish davrida talabalarining amaliy mashg'ulotlarda ishtirok etishi, nazorat topshiriqlarni mustaqil bajarishi, testlarni yechishi, kurs va bitiruv malakaviy ishlarni yozishi orqali sodir bo'ladi.

Bunday faoliyat bevosita talabalarda o'zini o'zi tarbiyalash ko'nikmalarini rivojlantirishga bog'liq, shuning uchun talab qilinadigan malaka darajasiga erishish ko'p jihatdan talabalarining mustaqil ta'limi rolini o'rinish bilan belgilanadi. Talabalarining mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning kasbiy o'sishini rag'batlantirish, ijodiy faollik va tashabbuskorlikni rivojlantirish uchun professor-o'qituvchilarning mas'uliyati muhim sanaladi. Shunday yondashuv bilan o'z kasbini yaxshi biladigan va o'z mutaxassisligi bo'yicha, shu jumladan, turdosh sohalarida samarali mehnat faoliyatiga qodir bo'lgan kerakli xodimni tayyorlashga erishish mumkin [2].

Ishning maqsadi va vazifalari. Yurtimiz pedagogika oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etish usullarini o'rganish hamda mustaqil ta'limni samarali tashkil etishning yangi metod va vositalaridan ta'lim jarayonlarida foydalanish masalalarini tadqiq etish ishning

maqsadi hisoblanadi. Qo'yilgan maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilandi: oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etish holatini o'rganish; mustaqil ta'limni samarali tashkil etishning yangi metod va vositalarini o'rganish; mustaqil ta'lim topshiriqlarini ishlab chiqishda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini tahlil qilish.

Bularning barchasi mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifalari sifatida talabalarni o'zini o'zi tarbiyalash ko'nikmalarini rivojlantirish, o'rganishni intensivlashtirish va individuallashtirish, o'quv fanlarining zamonaviy tuzilmasini ishlab chiqish kabi muammolarni aniqlashga imkon berdi [5]. Bunday xilma-xil vazifalarni hal qilishda kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishni asosi sifatida, umuman oliy ta'lim muassasalari talabalarining kognitiv faoliyatini, xususan, mustaqil faoliyatini pedagogik boshqarishni optimallashtirish orqali erishishi mumkin. Natijada, talabalarga mustaqil ta'lim faoliyatida uzluksiz ta'lim olish uchun zamin yaratishni hamda doimiy ravishda o'z malakalarini oshirish, ijtimoiy va kasbiy jihatdan harakatchan shaxs bo'lish imkoniyatini beradi.

Asosiy qism. Mustaqil ta'lim talabani o'quv yoki ilmiy bilimlarini tashkil etish vositasi sifatida ikki tomonlama xususiyatga ega. Bir tomondan, bu o'quv vazifasi, ya'ni professor-o'qituvchi yoki metodik ishlanmalar orqali taklif qilinadigan talabalar faoliyatining obyekt bo'lsa, boshqa tomondan, bu tegishli o'quv jarayonini yakunlash uchun muayyan faoliyat usulining namoyon bo'lish shaklidir. Shu munosabat bilan keyingi yillarda ilmiy-pedagogik adabiyotlarda nazariy jihatlar aniqlashtirilib, amaliy tajribalar umumlashtirilib, talabalarining vaqtini unumli sarflashni, aqliy faoliyatni oqilona tashkil etish yo'llari va madaniyati o'rganilmoqda [6]. Aytish mumkinki, oliy ta'limning bosqichli tizimi sharoitida mustaqil ta'lim mazmuni, o'tkazgan vaqti va professor-o'qituvchilarning ushbu faoliyat turiga haqiqiy munosabati jihatidan ham prinsipial jihatdan yangi mazmun kasb etadi.

Oliy ta'lim muassasalarida o'qitiladigan fanlarni, jumladan geografiyaga oid fanlardan fundamental bilim va amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayonida kasbiy kompetentligini rivojlantirishni ta'minlaydigan mustaqil ta'limni yetakchi shakli sifatida qaralishi kerak. Buning uchun talabalarni geografiya fanlaridan mustaqil ishlarini mohiyatini ochib berib, uni tashkil etishning nazariy va uslubiy asoslarini tahlil etish asosida mustaqil ta'limning tashkil etish modeli ishlab chiqilishi zarur hamda bu modelda asosiy e'tibor geografiya fanlarini mustaqil o'rganishda E-learning va M-learning o'qitish vositalaridan foydalanishga qaratilishi lozim.

E-learning tushunchasi tadqiqotchi va olimlar tomonidan turlicha ta'riflar berilgan. Bu borada YUNESKO mutaxassislarning fikriga ko'ra, E-learning – bu internet va multimedia texnologiyalari yordamida o'qitishdir. Umuman olganda, masofaviy ta'lim va E-learning umumiy kesishish nuqtalariga ega, ammo ular sinonim emas. Masofaviy ta'lim, birinchi navbatda, o'qituvchi va talabalarining masofada bo'lishini nazarda tutadi, lekin ular qanday shaklda (yozma yoki elektron) ishlatilishi va o'quv materiallari (pochta, kurerlik, Internet texnologiyalari, televideniya) qanday yetkazib berilishi muhim emas. O'z navbatida, E-learning masofadan turib amalga oshirilishi shart emas, balki o'quv materiallaridan faqat raqamli texnologiyalar orqali amalga oshiriladigan elektron shaklda foydalanishni nazarda tutadi. E-learning o'qitish vositasidan foydalanib ta'lim olish shaxsiy kompyuter, smartfon kabi qurilmalar yordamida amalga oshirilishi mumkin.

Oliy ta'lim muassasalarida tahsil oluvchi talabalarining mustaqil ta'limni samarali tashkil etishda E-learning bilan birgalikda M-learningdan foydalanish samarali hisoblanadi.

M-learning yoki mobil ta'lim bu bir nechta kontekstlarda, ijtimoiy va mazmunli o'zaro ta'sirlar orqali, shaxsiy elektron qurilmalardan foydalangan holda o'rganishdir. Masofaviy o'qitish shakli, M-learning mobil qurilmalarning ta'lim texnologiyasidan o'zlariga qulay vaqtda foydalanadi.

M-learning texnologiyalariga PDA, MP3 noutbuklar, mobil telefonlar va planshetlar kiradi. M-learning portativ texnologiyalar bilan o'zaro aloqada bo'lgan talabani harakatchanligiga e'tibor beradi. O'quv qo'llanmalari va materiallarini yaratishda mobil vositalardan foydalanish norasmiy ta'limning muhim qismiga aylanib bormoqda [3].

M-learning qulay o'qitish vositasi hisoblanadi, chunki u deyarli barcha joyda mavjud. Axborot almashinuvi bir xil tarkibdan foydalanadigan har bir talaba o'rtasida deyarli bir zumda sodir bo'ladi, natijada tezkor fikr-mulohazalar va maslahatlar paydo bo'ladi. M-learning kitoblari va eslatmalarni maxsus mo'ljallangan o'quv mazmuni bilan to'ldirilgan kichik qurilmalar bilan almashtirish orqali yuqori harakatchanlikni ta'minlaydi. M-learning tejamkor bo'lishda qo'shimcha afzalliklariga ega, chunki planshetlardagi raqamli kontentning narxi an'anaviy media (kitoblari, CD, DVD va boshqalar) bilan solishtirganda keskin pasayadi. Misol uchun, bitta raqamli darslik qog'oz darslikning uchdan bir yarmigacha turadi (AFD, 2012) [4].

Talabalarining mustaqil o'quv faoliyatini E-learning va M-learninglardan foydalanib nazariy bilim olishi bilan birga, ularning mustaqil ishlariga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq sanaladi. Talabalarining mustaqil ishini asosiy vazifasi shaxsiy izlanishlar orqali ilmiy bilimlarni egallash, o'quv va amaliy ishlarga ijodiy mustaqil yondashishga faol qiziqish, motivatsiyasini, ijodiy qobiliyatini oshirish va kognitiv fikrlashini rivojlantirish hamda tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat [7]. Mustaqil ish o'quv va maxsus adabiyotlarni, asosiy va qo'shimcha, meyoriy materiallarni o'rganish, manbalar bo'yicha qaydlar olish, og'zaki va yozma xabarlar, ma'ruzalar, konspektlar tayyorlash, amaliy vazifalarni hamda kompyuter dasturlari yordamida turli topshiriqlarni bajarishdan iborat.

Shu maqsadda tadqiqoti doirasida talabalarining mustaqil ishini tashkil etishning to'rtta bosqichini ishlab chiqdik:

1-bosqich. Motivatsiyasini oshirish. Bunda talabalar axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib geografik bilimlarni mustahkamlaydi va kasbiy kompetentligini rivojlantiradi. Buni "Geografiyani o'qitishda innovatsion texnologiyalari" fani misolida ko'rib chiqamiz (1-4-jadvallar).

1-jadval. 1-bosqich mustaqil ta'limni tashkil etish

№	Mustaqil ishga mo'ljallangan mavzular va topshiriqlar	Soat	Foydalaniladigan manbalar
1	Geografiya fanlarini o'qitishda foydalaniladigan ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlarni o'rganish	3	Global tarmoqdan foydalanib pedagogik texnologiyalarga oid ma'lumotlar to'playdi.
2	Geografiya faniga oid interaktiv xaritalarni qidirish	2	Global tarmoqdan foydalanib interaktiv xaritalar joylashtirilgan elektron manzillarini aniqlaydi.
3	Geografiya fanini o'qitishga mo'ljallangan ilova va dasturlarni o'rganish	3	Global tarmoqda joylashtirilgan o'yinli ilova va dasturlarning manzillarini to'playdi.
4	Geografiya fanlariga oid videodarslarni to'plash	2	Global tarmoqdan foydalanib geografiya fanlariga oid videodarslarni topadi.

5	Geografiya fanlariga oid yangiliklarni to'plash	2	Global tarmoqdan foydalanib geografiya fanlariga oid yangiliklarni to'playdi.
6	Geografiya darslarini interfaol metodlar va axborot texnologiyalari vositalarini integratsiyalash asosida dars ishlanmalar ishlab chiqish	3	Metodik ishlanmalar-dan foydalanib dars ishlanmalarini tayyorlash
Jami 15 soat			

2-bosqich. Ijodiy qobiliyatini rivojlantirish. Bunda talabalar kasbiy fanlarning fan dasturida keltirilgan mustaqil topshiriqlarni bajarishdan iborat

2-jadval. 2-bosqich mustaqil ta'limni tashkil etish

T/r	Mustaqil ishga mo'ljallangan mavzular va topshiriqlar	Soat	Bajarish tartibi
1	Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish yo'llari	1	Ochiq va yopiq testlar tayyorlash
2	O'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni tarkib toptirishda pedagogik texnologiyalarning roli	1	Taqdimotlar tayyorlash
3	Geografiyani o'qitishda foydalaniladigan dars tiplari va turlari	1	
4	Interfaol metodlardan geografiyani o'qitishda foydalanish	1	
5	Ta'lim-tarbiya berish funksiyasi yetakchi bo'lgan pedagogik texnologiyalar	1	O'z fikrini yozib kelish
6	O'quvchilarning geografiya-dan masala va mashqlar yechish ko'nikmalarini rivojlantirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	PISA testlarini tayyorlash
7	Geografiyani o'qitishda o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	
8	Geografiyani o'qitishda fanlararo bog'lanishni amalga oshirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	
9	O'quvchilarning geografik kartalardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	Taqdimotlar tayyorlash
10	O'quv-texnik vositalar va ulardan geografiyani o'qitishda foydalanish yo'llari	1	
11	Geografiyani o'qitishda pedagogik va axborot texnologiyalarini uyg'unlashtirish yo'llari	1	
12	Geografiyani o'qitishda audio, video va kompyuter vositalaridan uyg'un foydalanish	1	O'z fikrini yozib kelish

13	Geografiyadan sinfdan tashqari mashg'ulotlarni tashkil etishda o'quv-texnik vositalardan foydalanish yo'llari.	1	Umumiy o'rta ta'lim maktablarida geografiya darslarini va darsdan tashqari mashg'ulotlarni tayyorlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish
14	Geografiyani o'qitishda foydalaniladigan ko'rgazma vositalarining turlari va ularni darslarda uyg'unlashtirish muammolari.	1	
Jami 15 soat			

3-bosqich. Kognitiv fikrlashini rivojlantirish. Bunda talabalar geografiyaga oid topshiriqlarni kompyuterning amaliy dasturlaridan va onlayn platformalardan foydalanib bajarishdan iborat.

- geografiya xaritalarini chizish;
- geografiya faniga oid videodarslarni tayyorlash;
- interaktiv xaritalarni tayyorlash;
- elektron shaklda ochiq va yopiq testlarni ishlab chiqish;
- krossvordlar tayyorlash;
- geografiya faniga oid elektron darsliklar tayyorlash.

3-jadval. 3-bosqich mustaqil ta'limni tashkil etish

T/r	Mustaqil ishga mo'ljallangan mavzular va topshiriqlar	Soat	Foydalaniladigan vositalar
1	Interaktiv xaritalar tayyorlash	2	Kompyuter dasturlari va onlayn platformalardan foydalaniladi
2	Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'tiladigan geografiya faniga oid videodarslar tayyorlash	2	Kompyuter dasturlari va onlayn platformalardan foydalaniladi
3	PISA testlarini tayyorlash	2	Kompyuter dasturlari va onlayn platformalardan foydalaniladi
4	Krossvordlar tayyorlash	3	Kompyuter dasturlari va onlayn platformalardan foydalaniladi
5	Geografiya faniga oid elektron darsliklar tayyorlash	3	Kompyuter dasturlaridan foydalaniladi
6	Google classroom platformasida to'g'araklar o'tkazish uchun muhit hosil qiling	3	Google classroom platformasida foydalaniladi
Jami 15 soat			

4-bosqich. Tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish. Bunda dala amaliyotlarida turli tajribalar o'tkazish, keyslarni bajarish, tezis, maqola, tayyorlashdan iborat hisoblanadi. Xorijiy tajribalarga tayanadigan bo'lsak, ularning oliy ta'lim muassasalarida talabalarining mustaqil o'quv faoliyatida keyslar bajarishiga alohida e'tibor qaratilgan. Shu maqsadda geografiya fanidan talabalarining mustaqil ta'limida keyslarni bajarish vazifa sifatida berish orqali, ularni mustaqil izlanishga, mustaqil qaror qabul qilishga, ijodiy qobiliyatini oshirishga hamda tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirishga erishish mumkin. Shu bilan birga dala amaliyotlarida tajribalarini o'tkazishda va o'tkazilgan tajribalarda hisobot, tezis, maqola, bitiruv malakaviy ishini bajartirishda foydalanish muhim sanaladi.

4-jadval. 4-bosqich mustaqil ta'limni tashkil etish

T/r	Mustaqil ishga mo'ljallangan mavzular va topshiriqlar	Soat	Bajarish tartibi
1	Geografiya darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish yo'llari	1	<i>Aniq sodir bo'lgan vaziyat tavsiflanadigan, undan chiqish yo'lini topish taklif etiladigan Caselar tayyorlash</i>
2	O'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni tarkib toptirishda pedagogik texnologiyalarning roli	1	
3	Geografiyani o'qitishda foydalaniladigan dars tiplari va turlari	1	
4	Interfaol metodlardan geografiyani o'qitishda foydalanish	1	<i>O'quv vaziyatlar – aniq vaqt mobaynidagi vaziyatni tavsiflash, muammoni aniqlash va aniq ifodalashni shakllantiradigan Case tayyorlash</i>
5	Ta'lim-tarbiya berish funksiyasi yetakchi bo'lgan pedagogik texnologiyalar	1	
6	O'quvchilarning geografiyadan masala va mashqlar yechish ko'nikmalarini rivojlantirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	
7	Geografiyani o'qitishda o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	<i>O'quv vaziyatlar – oldingi variantdan murakkabroq vaziyat tavsiflanadigan Caselar tayyorlash</i>
8	Geografiyani o'qitishda fanlararo bog'lanishni amalga oshirishda lokal va xususiy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish	1	
9	O'quvchilarning geografik kartalardan foydalanib amaliy topshiriqlarni bajarishda lokal va xusu-	1	

	siy metodik darajadagi pedagogik texnologiyalarni uygʻunlashtirish		
10	Oʻquv-texnik vositalar va ulardan geografiyani oʻqitishda foydalanish yoʻllari	1	
11	Geografiyani oʻqitishda pedagogik va axborot texnologiyalarini uygʻunlashtirish yoʻllari	1	<i>Oʻquv vaziyatlar – oldingi variantdan murakkabroq vaziyat tavsiflanadigan Caselar tayyorlash</i>
12	Geografiyani oʻqitishda audio, video va kompyuter vositalaridan uygʻun foydalanish	1	
13	Geografiyadan sinfdan tashqari mashgʻulotlarni tashkil etishda oʻquv-texnik vositalardan foydalanish yoʻllari	1	Tezis yoki maqolalar tayyorlash
14	Geografiyani oʻqitishda foydalaniladigan koʻrgazma vositalarining turlari va ularni darslarda uygʻunlashtirish muammolari	1	
Jami 15 soat			

Xulosa. Geografiyani o'qitishda innovatsion texnologiyalari fanida mustaqil ta'limni tashkil etish bo'yicha tavsiyalardan foydalanish orqali umumiy o'rta ta'lim maktablarida zamon talablariga mos o'qituvchi-pedagoglarni tayyorlashga erishish imkoniyati mavjud. Chunki tavsiya etilayotgan mustaqil ta'lim topshiriqlari axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanib bajarishga qaratilgan. Bunda talabalar nafaqat fanni yaxshi o'zlashtirishga balki, axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanishga oid malakalarini oshirishga erishiladi. Bu kabi axborot texnologiyalari vositalaridan foydalanish malakasiga ega bo'lgan geografiya o'qituvchisi umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'z faoliyatini boshlaganda turli qiziqarli dars mashg'ulotlarini loyihalash imkoniyatiga ega bo'ladi. Buning natijasida maktablaridagi geografiya mashg'ulotlarini samarali tashkil etishga va o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirishga erishiladi.

Adabiyotlar

1. Abdimurotov O.U. Improving the Methodology of Working with a Map in the Process of Organizing Independent Education in Geography Courses. Journal of Pharmaceutical Negative Results, Volume 13, Special Issue 3, 2022. pp. 1725-1729.
2. Abdimurotov O.U. The importance of using information technologies in geography education within the conditions of the credit module system. Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities, Volume 3, 2022. pp. 262-267.
3. Shodiyev H.R. Uzlusiz ta'lim tizimida geografiyani o'qitishda axborot ta'lim muhitidan foydalanish metodikasini takomillashtirish, Dissertatsiya. Navoiy, 2024. 274-b.
4. Abdimurotov O.U. Kredit-modul tizimi sharoitida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining mustaqil ta'limini tashkil etish shakllari. "Pedagogika" ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2023. 4-son. 289-293-b.
5. Abdimurotov O.U. Kredit-modul tizimi sharoitida bo'lajak geografiya o'qituvchilariga mustaqil ta'limni tashkil etish dolzarb pedagogik muammo sifatida. "Ta'lim, fan va innovatsiya" jurnali 2023. 6-son. 106-110 b.
6. Abdimurotov O.U. Geografiya darslarida mustaqil ta'limni tashkil etishda modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanish metodikasi. "Mu'allim hám uzleksiz bilimlendiri" ilmiy-metodik jurnal. 2023. 6/4-san. 72-81-b.
7. Abdimurotov O.U. Bo'lajak geografiya o'qituvchilarining didaktik kompetensiyasini mustaqil ta'lim jarayonida takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlari. "Geografiya kelajakka-nazar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. -Nukus: 2024.

РЕЗЮМЕ. Maqolada oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etish holati, uni samarali tashkil etishning zamonaviy vositalari, ya'ni axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib geografik bilimlarni mustahkamlash va kasbiy kompetetligini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilingan.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируется состояние самостоятельного образования в высших учебных заведениях, современные средства его эффективной организации, то есть возможности закрепления географических знаний и развития профессиональной компетентности с использованием информационно-коммуникационных технологий.

SUMMARY. The article analyzes the state of independent education in higher education institutions, modern means of its effective organization, that is, the possibilities of strengthening geographical knowledge and developing professional competence using information and communication technologies.

MAZMUNÍ

BAS MAQALA

Prenov B.B. Qaraqalpaqstandaǵı matematika ilimi rawajlanıwı táriyxına qısqaşa sholıw	3
---	---

PEDAGOGIKA ILIMLERI

Pedagogika teoriiyası hám tariyxı

Abdurazakova N. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning o'qish savodxonligini matn tahlili asosida baholash	5
Агжанов Т. Турли билим соҳаларига нисбатан компетенцияни шакллантириш моделларини яратиш методологияси	7
Allambergenova R.D. Balalarda koordinatsiyalıq qábiletlerdi rawajlandırıwda gimnastikalıq elementlerden paydalanıw ózgeshelikleri (5-6 jasar balalar misalında)	9
Atadjanova D.A. The usage of technology in foreign language learning environment	11
Babayarov M.X. Milliy sport turlariga oid atamalar polisemiyasi	12
Babasheva G.B. Boshlang'ich sinflarda ona tili fanini chuqur o'zlashtirilishga qo'yilgan zamonaviy talablar	15
Bekniyazov B.S. Taym-menedjment umumta'lim maktablarini boshqarish samaradorligini oshirish vositasi sifatida	17
Biysenbaev Q. Qaraqalpaq balalar oyın folklorınıń etnopedagogikalıq ózgeshelikleri	18
G'aniyeva A.T. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy rivojlanishida kognitiv texnologiyalarning o'rni	20
Kadirov U.E., Tursunov S.Q. Ta'limiy resurslar yaratishda web-texnologiyalardan foydalanish	22
Khojaniyazova A.A. The state of teaching the Russian language in educational institutions of the Republic of Karakalpakstan	24
Киличева Ф.Б. Использование технологии развития критического мышления при обучении русскому языку	26
Kosbergenov R.M. O'qituvchilarni tarixiy materiallar vositasida vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari	27
Nurmaxanov K.E. Bo'lajak o'qituvchilarning axborot kompetentsiyasini shakllantirish	29
Пирниязова Ш.О. Бошланғич синф ўқувчиларида дарсларнинг матн билан боғлиқ босқичларга қизиқиш уйғотиш	32
Risnazarova A.R. Talabalardıń sociallıq beyimlesiwinde kommunikativ kónlikpelerdi rawajlandırıwdıń áhmiyeti	34
Саримсакова Н.К., Хакимова Г.Т. Орфоэпическая компетенция в структуре коммуникативного взаимодействия	35
Saytbekova S. Zamanagóy tálim procesinde didaktikalıq metodların klassifikatsiyalaw	37
Сейтенова В.А. Теоретические основы обучения переговорам в контексте профессионально-делового общения	39
Seytmuratov T.Q. Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning jismoniy tarbiyada maqsadga muvofiqligi	41
Tajieva A.U. New approaches in preparing future english teachers	42
Tleumuratova N.M. O'quvchilarning analitik tafakkurini rivojlantirish ilmiy pedagogik muammo sifatida	45
Толыбаева Г.Н. Изучение значимости разработки модели искусственного интеллекта для распознавания каракалпакского языка жестов	47
Turimbetova Z.B. Hikoya qilishning qayta hikoya qilishdan farqli vazifalari	49
Уразимова Т.В. Мектепке шекемги жастағы балаларда операциялық ойлауды қәлиплестириўдин психологиялық айрықшалықлары	51
Shamuratova E.S., Sagidullaeva Sh.B. O'z-o'zini rivojlantirish asosida o'quvchilar so'z boyligini o'stirishning lingvodidaktik, lingvopsixologik xususiyatlari	53

Tálim - tárbiya teoriiyası hám metodikasi

Abdimuratov P.S., Seytanov B.T. Student jaslarda hújdanlı, ádep-ikramlı qarım-katnas pazıyletlerin rawajlandırıw	55
---	----

Abdimurotov O.U. Kredit-modul tizimi sharoitida bo‘lajak geografiya o‘qituvchilariga mustaqil ta’limni samarali tashkil etish vositalari	56
Astankulova D.F. 10-12 yoshli badiiy gimnastikachilarni halqa bilan bajariladigan mashqlarga o‘rgatishda egiluvchanlik sifatining ahamiyati	60
Атаджанов X. Web дастурлаш фанидан мустақил таълимни ташкил қилишда онлайн тизимлардан фойдаланиш усуллари	62
Bekbagambetova J.R. Qaraqalpaq xalq dāstanlari misalında oqıwshılarga óz ara birge islesiwdi úyretiwdiń áhmiyeti	64
Davletmuratov J.K. Oliy ta’lim muassasalarida materialshunoslik fanini o‘qitishda kreativ texnologiyalardan foydalanish	66
Qaljanov P. Yoshlarning jismoniy sifatlarini rivojlantirishda ta’lim-tarbiya tamoyillari	68
Matyakubova X.M. Mahorat darslari orqali talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirish	70
Orinbetov N.T. Umumkasbiy va ixtisoslik fanlarni integratsiyalash uchun veb-ilovalardan foydalanish	72
Pazilov T.A. Xalq pedagogikasi vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantirish vositasi	74
Saparova A.A. Joqari matematikani oqıtıwda case study texnologiyasınan paydalanıw	76
Seytjanova U.Q. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini kolloborativ ta’lim texnologiyasi asosida o‘qitish	78
Turmanov Q.A. Informatika sabaqlari sıpat nátiyjeligin asırıwda mashqalalı tálim texnologiyalarınan paydalanıw	80
Yuldosheva S.A. Kam komplektli sinflarda mustaqil ishlarni tashkil etishning o‘ziga xos jihatlari	81

PSIXOLOGIYA ILIMLERI

Abdurayimov S.O. Talabalarda baxtli oila to‘g‘risidagi tasavvurlar shakllanishining psixologik determinatlari	84
Aribjanova U.A. O‘smirlarda daxldorlik fazilati ijtimoiy muammo sifatida	85
Хакимова И.Б. Психологические особенности цифровых технологий на развитие личности детей дошкольного возраста	87
Кенжебаева К. Психолого-педагогические особенности организации учебной деятельности с детьми подросткового возраста	89
Klicheva Z.P. Psixologiyaliq oyinlar hám olar járdeminde shahs ózgesheliklerin qáiplestiriw usılları	91
Mominova X.E. Kichik maktab yoshidagi bolalarni maktabga tayyorlashning psixologik xususiyatlari	93
Odiljonova A.A. Kreativlik xususiyatlarini genetik omillarga bog‘liqligini o‘rganishning empirik asoslari	95
Saidova F.N. Shaxs psixologik munosabatlarining mohiyati va o‘ziga xosligi	97
Suleymanova T.G. Stress xolatlarini engib o‘tishning ijtimoiy psixologik usul va vositalari	99
Turumbetova Z. Talabalarda xulq og‘ishini diagnostika qilish va korrektsiyalashning pedagogik-psixologik xususiyatlari	101
Yuldasheva N.K. O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish omillari, mexanizmlari va jihatlarining ijtimoiy-psixologik tahlili	103
Yusupjonova I.A. Sharq mutafakkirlarining kasbiy shakllanish muammosiga doir ma’naviy-psixologik qarashlari	105
Ziyavutdinova X. O‘zbek oilalarida zo‘ravonlikning ijtimoiy psixologik xususiyatlari	107

USTAZLAR SHEJIRESI

Есебаев М.М. Илим пидайысы, жәмийет жанкүйери	109
--	-----